

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1172696/1

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו
לפני כבוד הדיינים:
הרב אפרים כהן

המבקשת: פלונית

הנדון: נישואי כהן לבת גוי ויהודייה כשהם קשורים זה בזו

פסק דין

לאחר שמיעת דברי המבקשת והעדויות והעיון בכל החומר שבתיק (תיק בירור יהדות), פסק בית הדין שהמבקשת [פלונית] היא יהודייה בת לאם יהודייה ולאב נוכרי. ברם המבקשת נרשמה לנישואים והחתן – כהן.

מחלוקת הראשונים בבת גוי ויהודייה אם מותרת היא לכהונה, שיטת הרמב"ם והשולחן ערוך וביאורן והנה נחלקו הפוסקים בגוי הבא על בת ישראל אם הוולד פגום לכהונה.

ומרן הבית יוסף (אבן העזר סימן ד) כתב בדעת הרמב"ם דמדסתם וכתב שהוולד כשר מוכח דסבירא ליה שכשר גם לכהונה, וכן כתב הנימוקי יוסף (יבמות דף טו, א מדפי הרי"ף) בדעת הרי"ף. וכן כתב הבית מאיר (אבן העזר שם סעיף ה) שהרמב"ם שסתם וכתב שהוולד כשר ודאי דהיינו אף לכהונה וכמו שכתבו הרב המגיד והבית יוסף ושהאמת עמהם ודלא כהמשנה למלך.

ועיין מה שכתבתי בספרי שו"ת ארץ אפרים (אבן העזר סימן לו אות ד) שידוע שהמגיד משנה כותב את דבריו בקיצור – מעט המחזיק את המרובה – וכמו שכתב מרן החיד"א בספרו מחזיק ברכה (יורה דעה סימן סט אות א): "וכבר נודע שהרב המגיד דייק טובא בלישנא". וכתב אחר כך שראה לרבנן בתראי בעניינים אחרים שמפרשים דברי הרב המגיד שכיוון בתיבות מועטות לדברים עמוקים. עיין שם. גם הש"ך (חושן משפט סימן קטו ס"ק ד) כתב וזו לשונו: "הרב המגיד לשונו קצרה והוא בדקדוק גדול".

וגם הרדב"ז (חלק ה לשונות הרמב"ם סימן קד) אף תעז) כתב:

שאינן בכל הראשונים מי שהוא בקי בלשון הרב [הרמב"ם] יותר מבעל מגיד משנה לפי שנתן אל לבו לפרש דבריו ועבר על כלו והיה סדור לפניו כשלחן ערוך וכל שכן אנן יתמי דיתמי שנחלוק עליו בכוונת הרב.

עיין שם.

גם הערוך לנר (יבמות מז) כתב להעיר על המשנה למלך שהרמב"ם סבירא ליה כהרמב"ן דלהלכה הוולד כשר לכהונה. עיין שם. והרואה יראה בנימוקי יוסף (ביבמות שם) דלא גרס ברי"ף לשון "ומספקא לן" וכתב הנימוקי יוסף בדעת הרי"ף דסבירא ליה שהוולד כשר אף לכהונה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אומנם השולחן ערוך (אבן העזר סימן ד סעיף ה וסעיף יט) פסק וזו לשונו (בסעיף יט): "עכו"ם ועבד [...] אם באו על בת ישראל, בין פנויה בין אשת איש, הולד כשר ופגום לכהונה." עכ"ל (וכן פסק עוד בסימן ז סעיף יז). ומבואר שפסק כדעת הרא"ש שמחמיר בזה.

הדין לעניין דיעבד, שכבר נישאת, אליבא דדעת השולחן ערוך

והנה הבית שמואל (סימן ד ס"ק ב) כתב שזו מחלוקת הרמב"ם והרא"ש ושהרי"ף מסופק בדבר וסיים: "לפסק הלכה נראה לכאורה שבדיעבד אין מוציאין אם נשאת לכהן דהא לרמב"ם כשר וכן להרי"ף והרמב"ן אין מוציאין", עיין שם. וכעת ראיתי באוצר הפוסקים (סימן ד סעיף ה) שהביאו דהנימוקי יוסף כתב, כנ"ל, דלרי"ף כשר ושכתב הברכי יוסף (שם ס"ק יג) דהנימוקי יוסף והרמ"א בתשובה (סימן ט) ובנימין זאב (סימן טו) כתבו דלרי"ף כשר. וכתבו שם דמשמע קצת בנימוקי יוסף דלא גרס ברי"ף "ואנן מספקא לן". והביאו שם דברי הרב עולת שמואל שכתב דיש לפרש בדברי הרי"ף לפי מה שכתב הנימוקי יוסף דשרי אף לכתחילה והאריך להוכיח כן. ובמשכנות יעקב (סימן ב) הוכיח מהגמרא עצמה דאינו פגום. ובדעת הרמב"ם האריכו באוצר הפוסקים (שם) בשם הפוסקים דסבירא ליה שהולד כשר. והביאו שכן דעת הריטב"א (סוף פרק האומר) בשם רבו ושכן כתב המאירי בשם גדולי האחרונים ושהרב פני משה (ביבנישתי) מפרש גם בשולחן ערוך שרק לכתחילה אסור ושכן כתבו החלקת מחוקק (סימן ז ס"ק כו) והברכי יוסף בדעת הרש"ל דלכתחילה (דווקא) לא תינשא ושכן כתב הרמ"ע מפאנו (סימן קכד) דמעיקר הדין פגום רק לכתחילה ורק מדרבנן. עיין שם. ובספרי עוללות אפרים (מערכת הבי"ת אות מז) הארכתי בדין זה וכתבתי להתיר.

דברי האחרונים שזוג שנישא כבר אזרחית או שקשורים יחד, משודכים וכדומה – דינם כדיעבד

והנה הגאון רבי אברהם ריוח בשו"ת ויען אברהם (אבן העזר סימן עט) האריך בעניין גוי הבא על בת ישראל וילדה בת ונשאת לכהן – אם תצא. ומסקנתו שלא אמרו שהיא פגומה לכהונה אלא לעניין לכתחילה אבל בדיעבד לא תצא. ובפרט לפי מה שכתב הגאון רבי עקיבא איגר שכל האיסור אינו אלא מדרבנן ואם כן הווי ליה ספקא דרבנן ולקולא, ושכן כתב הרמ"ע מפאנו בתשובה (סימן קכד) וכן כתב המהרש"ל בים של שלמה (יבמות פרק החולץ סימן לח) ושכן כתבו חלקת מחוקק (סימן ז ס"ק כו) ובית מאיר (סימן ה). ועוד הביא שם שהרה"ג המשמ"ח (הרב משה מאיר חי) אליקים מזה כמה שנים דהוה עובדא בכהן שנשא בערכאות בתולה שנולדה מישראלית שנבעלה לגוי והורה הרה"ג מרא דאתרא להתירה להנשא לכהן בחופה וקידושין כדת משה וישראל, והסכים על ידו ראש הרבנים מופת הדור כמהר"ר רפאל מאיר פאנאזיל זצ"ל שטעמם לפי שהם נשואים על ידי הערכאות הצרפתים ואי אפשר להפרידם זה מזו ותמיד הם קשורים יחדיו זה לזו ונחשב הדבר כדיעבד, ולכן התירו להם להינשא כדת משה וישראל. וכיוצא בזה כתב בשו"ת דבר יהושע (חלק ג אבן העזר סימן ח) שבמקום צורך גדול יש להתיר להם להינשא בחופה וקידושין כדת משה וישראל. עיין שם.

וכבר הורה גבר בזה הגר"ש משאש זצ"ל בספריו להקל בזה היכא שקשורים זה לזו בעבותות דחשוב כדיעבד ויש להתיר להם להינשא לכתחילה כדת משה וישראל. גם חתנא דבי נשיאה הרה"ג חנן קבלן שליט"א האריך בתשובה (בירחון אור תורה כסלו התשנ"ז) והביא כל דעות הראשונים והאחרונים בזה והעלה להקל באופן שקשורים זה לזו מאוד דחשיב כדיעבד ונראה שהסכים עמו מרן ראש הישיבה הגר"מ מאזוז שליט"א וכן אמר לי מו"ר כהיום הזה שכן דעתו לדינא. וכך הוא בנידון דידן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

גם חבר בית הדין הגדול הגר"צ בוארון שליט"א – תחילה הייתה דעתו להחמיר בזה, אבל כשראה שכמה מגדולי האחרונים כתבו להקל הדר הוא לכל חסידיו ודעתו להקל בזה בשופי.

חיזוק לסברה שדע"ף הרי"ף כרמב"ם ועל כן יש לפסוק כמותו מעיקר הדין

ובספרי עוללות אפרים (שם) כתבתי שעל פי הרוב הרי"ף והרמב"ם משתווים לדינא וכמו שכתב מרן הבית יוסף (אורח חיים סימן רמח, אבן העזר סוף סימן י, יורה דעה סימן לא, חושן משפט סימן לג וסימן רכו, עיין שם) לכן נראה שיש לפסוק כשני עמודי הוראה.

וכעת ראיתי שכן פסק מרן מלכא בשו"ת יביע אומר (חלק י אבן העזר סימן יד – תשובה מתמוז התשס"א) ושם גם כן כתב שנראה יותר שהרי"ף עומד בשיטת הרמב"ם שהבת כשרה לכהונה, וכמו שכתב הרדב"ז (חלק ד סימן קיח) שקבלה בדינו שאין הרמב"ם חולק על הרי"ף רבו אלא רק במקצת מקומות ידועים, וכן כתב מרן בכסף משנה (פרק א מהלכות מגילה הלכה י). גם בשו"ת גינת ורדים (אורח חיים כלל ג ריש סימן ז) כתב שכלל גדול יש בדינו שיש לפרש תמיד דעת הרי"ף באופן שתהיה מסכמת לדעת הרמב"ם שעל פי הרוב בחדא סוגיא אלו, וכן כתב הרב מעדני יום טוב (הלכות תפילין סימן לא אות ס), ועל כן יש לומר שדעת הרי"ף כדעת הרמב"ם. עיין שם.

הסברה שכהנים שבזמננו אינם כהנים ודאיים – מחלוקת הפוסקים אם לצרפה וההכרעה

ובנוסף על זה כהני דידן הם רק כהני חזקה ולא של יוחסין וכבר כתב הרב שבות יעקב (חלק א סימן צג) בכהן שהחזק ימים רבים שהוא כהן ונשא חלוצה כי לא ידע שחלוצה היא, ופסק שם שאין כופין אותו להוציא והסתמך בזה על דברי מהרשד"ם (אבן העזר סימן רצה) דסבירא ליה שאין כופין בכהנים של זמננו דכהני ספק הם. והבאר היטב (אבן העזר סימן ו אות ב) הביא דברי שמהרי"ט (סימן קמט) וחוט השני (סימן יז) האריכו לדחות דברי מהרשד"ם, אבל השבות יעקב שם דחה דבריהם והאריך לקיים דברי מהרשד"ם. ובתשובת כנסת יחזקאל (הובא בבאר היטב שם) כתב לחלוק על דברי הרב שבות יעקב וסיים שחלילה להוציא לעז על יחסי כהונה בזמן הזה ושיהיו כל הבכורים חלילה ללא פדיון. ועיין עוד מה שכתב בזה הפתחי תשובה (יורה דעה סימן שכב ס"ק ג). ואין כאן מקום להאריך. ועיין עוד בשו"ת בנין אב (לראשון לציון הגר"א בקשי דורון, חלק ד סימן ח) שהביא מדברי הדרכי משה (אורח חיים סימן תנו סעיף ד) שכתב בשם מהרי"ו שעכשיו אין נותנים חלה לכהן קטן דלא מחזקינן בזמן הזה לשום כהן ככהן ודאי, וביאר דבריו המגן אברהם (שם ס"ק ט) משום דשמא התחללה אחת מאימהותיו ושכן פסקו הרש"ל ומהרי"ל. והביא שם דברי האחרונים שהביאו הפתחי תשובה (ביורה דעה סימן שכב) והשדי חמד (מערכת כ כלל צב) ושסיים השדי חמד שדעת הרבה מרבנן בתראי מסכמת הלכה למעשה דעיקר הוא דהכהנים בזמן הזה הם כהנים ודאיים ובקדושתם וחזקתם הם עומדים לכל דבר מדיני כהונה.

ועיין עוד בשו"ת יביע אומר (חלק ז אבן העזר סימן ט אות ו) שהביא דברי מהרשד"ם הנ"ל וכתב שבספר חסידים (סימן תרל) יש סיוע גדול לדבריו ושאר שרבו החולקים עליו בזה, מכל מקום הגאון מהר"ש קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (אבן העזר סוף סימן לח) כתב בנידונו שעל פי דברי מהרשד"ם שהכהנים בזמן הזה הם רק ספק כהנים, יש לומר (בנידונו) דהווי ליה ספק ספקא אלא שדחה דהוי ספק ספקא בתרי גופי, ומשמע דאי לאו הכי היה סומך על דברי מהרשד"ם.

ועיין עוד בבית שמואל (סימן ג ס"ק ח) ובש"ך (חושן משפט סימן מט ס"ק טו), והארכתי עוד בזה בספרי שו"ת ארץ אפרים (אורח חיים סוף סימן ו) – עיין שם. ויש להוסיף שכן פסק בנדון כיוצא בזה ממש הגרש"מ עמאר שליט"א (הראשון לציון ורבה הראשי של ירושלים) בספרו שו"ת שמע שלמה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(חלק חמישי אבן העזר סימן ח), עיין שם (ועיין עוד בספרו שו"ת שמע שלמה חלק שישי אבן העזר סימן ט),
וכן דעת הגר"ש שלוש זצ"ל (רבה של חיפה והראב"ד שם) במכתבו אליי מחודש אדר התשס"ד.

אחר כל הדברים האלה נראה שיש להתיר למבקשת להינשא לחתן המיועד הכהן.

לאחר שכתבתי את כל זה הצטרפו אליי לפסק דין זה הדיין הרב יהודה יאיר בן מנחם שליט"א
והדיין הרב יצחק הדאיה שליט"א.

ניתן ביום ל' בסיוון התשע"ח (13.6.2018).

הרב אפרים כהן

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה